

Vahidettin, Padişah VI. Mehmet (1861-1926)

Sultan VI. Mehmet Vahidettin son Osmanlı hükümdarı olup, 4 Ocak 1861'de doğdu. Annesi Gulistû Kadın Efendidir. Sultan Abdülmecit'in sekizinci oğlu ve kendisinden önce tahta geçen V. Murat, II. Abdülhamit ve V. Mehmet Reşat'ın küçük kardeşidir.

Çok küçük yaşta anne ve babasını kaybetti. Abdülmecit'in kadınlarından Şayeste Kadın tarafından büyütüldü. İlk evliliğini ablası Cemile Sultan'ın sarayında görüp beğendiği Nazikeda Kadınefendi ile yapmıştır. Cemile Sultan, Nazikeda'yı evladından ayırmadığını, üzerine titreyerek çok itina gösterdiğini söylemiş ve üzerine başka bir eş almaması şartı ile Vahideddin'in talebini kabul edeceğini bildirmiştir. Vahideddin ablasının şartını kabul etmesine rağmen, Nazikeda'nın iki kız dünyaya getirmesinden sonra tıbben bir daha doğum yapamayacağı bildirilmesi üzerine eşinin de rızasını alarak başka evlilikler yapmıştır. Ağabeyi II. Abdülhamit'in uzun padişahlığı sırasında, Çengelköy'de mimar Vallaury'e yaptırdığı köşkünde münzevi bir hayat yaşamıştır.

Asabî bünyeli, sert mizaçlı, fakat hiddeti çabuk geçen ve tahammüllü, çok kurnaz ve çabuk kavrayışlı idi. Bununla beraber, aşırı ölçüde vehimli ve kararsızdı.

V. Mehmet Reşat tahta geçtiğinde, Sultan Abdülaziz'in oğlu Yusuf İzzeddin Efendi veliaht olmuştu. Yusuf İzzettin'in 1 Şubat 1916'da bir yurt dışı seyahatine çıkacağı gün henüz aydınlatılmayan bir şekilde intiharı üzerine Vahidettin veliahtlık makamına yükseldi. 1917 Aralık ayında yaveri Mustafa Kemal Paşa eşliğinde beş haftalık Almanya seyahatine çıktı. 3 Temmuz 1918'de Sultan Reşat'ın ölümü üzerine 57 yaşında tahta çıktı.

1918 yazında tahta geçtiğinde iki büyük sorunla karşı karşıya kaldı: bir yandan, bir felakete dönüşen I. Dünya Savaşı'nı en az hasarla sona erdirmek; öbür yandan, 1913'ten beri imparatorluğa egemen olan İttihat ve Terakki rejimine karşı bir siyasi alternatif oluşturmak. Bu yüzden daha savaş bitmeden İngiltere ile bir ayrı barış için yapılan gizli temaslarda Vahidettin'in adı geçti. Tahta geçer geçmez, İttihat ve Terakki önderliğine muhalefetiyle tanınan Mustafa Kemal Paşa'yı Suriye Cephesi kumandanlığına atadı.

8 Ekim 1918'de savaşın kaybedileceğinin anlaşılması üzerine Talat Paşa başkanlığındaki İttihat-Terakki kabinesi istifa etti. İzzet Paşa'nın "artçı" kabinesinin de kısa sürede istifası üzerine Padişah, yaşlı diplomat Tefik Paşa'yı 13 Kasım'da sadrazamlığa getirdi. Mustafa Kemal Paşa ile Vahidettin'in yolları, ilk kez, Mustafa Kemal'in şiddetle karşı çıktığı bu atama nedeniyle ayrıldı.

Ali Rıza ve Salih Paşa kabineleri ise İtilâf Devletleri temsilcilerinin millî teşkilât aleyhindeki emirlerini yerine getirmek istemediğinden istifa etmişlerdi. Devletin ileri gelenlerinden bazıları Vahidettin'e Damat Ferid Paşa'yı sadrazamlığa getirmemesini ihtar ettiler ise de, o, istediğini sadrâzam yapmakta muhtar olduğunu, dilerse Rum veya Ermeni patriğini veya hahambaşısı sadrazamlığa getirebileceğini bildirdi. 5 Nisan 1920'de, dördüncü defa olarak, Damat Ferit Paşa kabinesi kuruldu.

Damat Ferit Paşa'yı yeniden iktidara getiren Hatt-ı Hümayun'da Kuvâ-yı Milliye aleyhinde hükümler vardı. Bunda Kuvâ-yı Milliyecilerin yaptıkları hareketler suç telakki ediliyor, bu hareketleri teşvik ve tahrik etmiş olanların cezalandırılması isteniyordu.

Padişah, İtilâf devletlerinin İstanbul'u işgal etmelerine rağmen, kendisine ve hanedanına karşı düşmanca bir harekette bulunmayacaklarına inanıyordu. Mehmet Vahidettin, İtilaf devletlerince diğer mağlûp devletlerin hükümdarları gibi, harp suçlusu sayılmaktan ve tahtını kaybetmekten korktuğu için, bu devletleri memnun edecek şekilde hareket etmeği, yani millî bir siyaset yerine, hanedanın hukukunu göz önünde tutan bir siyaset takip etmeği uygun görmüştür.

16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgali üzerine, Mustafa Kemal Paşa, İtilâf devletlerinin altı asırlık Osmanlı devletine fiilen son vermiş olduklarını ifade ederek, tüm dünyaya, hakimiyetin yalnızca millete ait olacağı yeni bir meclisin Ankara'da açılacağını ilan etti. Damat Ferit Hükümeti ise, Türk tarihine kara leke olarak geçmiş rezilce ve zalimce uygulamalara imza atmıştır. Nitekim 8 Nisan 1920 tarihinde İngiltere Yüksek Komiseri Amiral de Robeck ile görüşüp, onayını aldıktan sonra 11 Nisan 1920'de Meclis-i Mebusan'ı dağıtmıştır.

Mehmet Vahidettin ve Damat Ferit Paşa, bu seçimi önlemek veya hiç olmazsa gayr-i meşru hâle getirmek için, şeyhülislâmdan bir fetva alarak, Anadolu'daki millî teşkilâta dâhil kimseleri padişaha ve halifeye âsi olarak gösterip, katledilmeleri gerektiğini ilân ettiler. Bundan başka dağılmış bulunan meclis-i meb'ûsânı da resmen feshettiler. Bunu takiben, İtilâf devletlerinin sağladığı destekle, Anadolu'da millî teşkilâta karşı isyanlar çıkartmağa çalıştılar. Bütün bunlara rağmen, Türkiye Büyük Millet meclisi 23 Nisan 1920'de toplanarak, kendi adını taşıyan bir hükümet kurdu. Bu hükümet, Avrupa devletlerine bir nota göndererek, kuruluşunu haber verdi ve bundan böyle Türk milleti adına tek muhatap kendisi olduğunu bildirdi.

Mehmet Vahidettin, Millî Mücadeleyi akamete uğratmak ümidi ile, Mustafa Kemal'in idamı hakkında verilen hükmü 24 Mayıs 1920'de tasdik etti. Arkasından kuvve-i inzibatiye veya hilâfet ordusu adı ile, İzmit cephesinde milli kuvvetlere karşı savaşmak üzere, bir ordu kurduysa da, bu teşebbüsler akamete uğradı. İtilâf devletlerinin yardımına rağmen, artık Anadolu 'da ve Rumeli 'de ve Türk milleti nezdinde her türlü nüfûz ve itimadı kaybettiği halde, 22 Temmuz 1920'de Vahidettin'in başkanlığında toplanan saltanat şurası Sevr Antlaşmasının imzalanması yönünde görüş bildirdi.

Antlaşmaya doğru, kabinesinde esaslı değişiklikler yapmak isteyen Damat Ferit, 30 Temmuz 1920'de hükümetin istifasını verdi. Ertesi günü de son Damat Ferit Hükümeti kuruldu. Nihayet Paris'e giden Osmanlı delegeleri 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması'nı imzaladılar.

İtilaf Devletleri, Sevr Antlaşması hususunda, artık Ankara Hükümeti'ni de hesaba katmak zorundaydılar. İlk adımda, Anadolu ile irtibatı sağlamak için Damat Ferit'in görevden uzaklaştırılması konusunda görüş birliğine varan İtilaf Devletleri yüksek komiserleri, 11 Ekim 1920'de padişahla yaptıkları gizli görüşmede sadrazamın değiştirilmesini istediler. Anadolu ile anlaşabilecek hükümet teşkili konusunda Tefik Paşa üzerinde karar kılınması üzerine tüm çabaları sonuçsuz kalan Damat Ferit Paşa, 16 Ekim 1920 günü hükümetin istifasını verdi. 21 Ekim 1920'de de Tefik Paşa'nın başkanlığında son Osmanlı Hükümeti kuruldu.

Sultan Vahidettin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kendisi hakkında sahip olduğu tasavvurları öğrenmek için, Refet Paşa ile 29 Ekim 1922'de bir görüşme yaptı. Refet Paşa, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ve hükümetinin bir vakia olduğunu, dolayısı ile artık İstanbul'daki hükümetin bir mana ifade etmediğini, bu hükümetin derhal dağıtılması ve itilaf devletleri ile devam ettirilen münasebetlerin kesilmesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin saltanat müessesesi hakkında mülayim kararlar vermesinin mümkün olduğunu", şahsî mütalaa olarak, beyan etti. Vahidettin, meşrutî hükümdar olduğunu belirterek, hükümeti dağıtmayacağını bildirdi. Bu sırada, İtilâf devletlerinin Lausanne Sulh Konferansına Türkiye Büyük Millet Meclisi ile birlikte İstanbul hükümetini de davet etmeleri ve bu davetin İstanbul hü-

kümetince kabul edilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinde büyük tepki uyandırdı. Böyle bir hareketin ihanet sayılacağı ve İtilâf devletleri İstanbul hükümetini davette ısrar ettikleri takdirde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Lausanne Konferansı'na iştirak etmeyeceği ifade edildi.

1 Kasım 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi hilâfet ile saltanatın ayrılmış bulunduğu ve saltanatın tarihe karıştığına dair bir kanun kabul etti. Bu kanun, İstanbul 'daki hükümeti gayr-i meşru bir durumda bıraktığından, Refet Paşa, İtilâf devletleri komiserlerine müracaat ederek, İstanbul'daki idareye, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti adına el koyduğunu bildirdi. İtilâf devletleri, Türkiye'nin iç işlerine müdahale etmemeğe karar verdiklerinden, sadrâzam Tevfik Paşa hükümeti 4 Kasım'da Vahidettin'e istifasını verdi. Mehmet Vahidettin, yeni bir sadrâzam seçmemekle Türkiye Büyük Millet Meclisinin iradesine boyun eğmiş oldu. 5 Kasım'da Refet Paşa, Babıâli'deki bakanlıklara gönderdiği bir genelgeyle işlerine son verildiğini tebliğ etti.

Nihayet Sultan Vahidettin, İstanbul'daki işgal kuvvetleri komutanı General Harington'a yazdığı mektupta hayatını tehlikede gördüğünü ifade ederek; 17 Kasım sabahı küçük oğlu Ertuğrul Efendi ve haremının mensuplarıyla birlikte Dolmabahçe Sarayından bir kayığa binerek Boğaziçi'nde demirlemiş olan "Malaya" adlı bir İngiliz savaş gemisiyle Malta'ya gitti. Ertesi günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Mehmet Vahidettin'i halifelikten de iskat ederek, yerine Abdülmecid Efendi'yi, büyük bir ekseriyetle halifelığe seçti.

İngilizler Vahidettin'in İngiltere'ye gelmesini kabul etmediği için devrik padişah bir süre Malta'da kaldı. 1922 sonunda Şerif Hüseyin'in daveti üzerine Mekke'ye gitti. 20 Nisan 1923'e dek Hicaz'da kaldı. Orada hilâfet ile saltanatın ayrılmasının şeriata aykırı olduğuna dair İslâm âlemine bir beyanname neşretti. Fakat bu beyannamenin hiç bir tesiri görülmedi. İngiltere'nin baskısı üzerine buradan ayrıldı. Bir süre İtalya'nın Cenova kentinde yaşadı. 11 Haziran 1923'te San Remo kasabasında Mısır kraliyet ailesinden bir prensin maddi yardımıyla kiralanan bir villaya taşındı. Burada 16 Mayıs 1926 gecesini geçirdiği bir kalp krizi sonucu öldü.

Alacaklıları olan yaşadığı semtin manavı ve kasabı cenazesine haciz koydurmuşlardı. Kızı Sabiha Sultan mücevherlerini satarak borçlarını ödemiş ve cenazesi üzerindeki haciz kaldırılarak, damadı Ömer Faruk Efendi'nin nezaretinde Beyrut'a getirilerek, oradan Şam'a nakledilmiştir. II.Sultan Abdülhamid'in kızı Ayşe Sultan'ın ilk kocası olması hasebiyle ailenin eski damadı sayılan, Suriye'nin o sıradaki Cumhurbaşkanı Ahmed Nami Bey'inde katıldığı, Suriye Hükümeti'nin düzenlediği resmi bir törenle Şam'da Yavuz Sultan Selim'in yaptırmış olduğu Süleymaniye (Selimiye) Camii avlusuna defnedildi.

Sultan Vahidettin'in hayatının son günlerinde kaleme aldığı anıları, ölümünün üzerinden 72 yıl geçtikten sonra 1998'de Murat Bardakçı tarafından yayımlandı. "Şahbaba" adı verilen hatıratın birçok yerinde, "Vatanına asla ihanet etmediğini" tekrarlayan Vahidettin, şartların başka türlü hareket etmesine imkân bırakmadığını söylemektedir. Ayrıca, "Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'ya geçmek istediğini, ama gitmesinin engellendiğini söylemektedir. Kendisinin ifadesiyle facialara karşı bir paratoner görevi yapmış ve bütün fenalıkları üzerine çekmiştir.

Vahidettin'in İlk Beyannamesi

Vahidettin, Hicaz'daki ikameti sırasında, Mekke'de, İslâm âlemine ilk beyannamesini yayınlamıştır. Vahidettin bu beyannamede, İzmir'in ve ülkenin bazı yerlerinin işgalinden kendisinin sorumlu olmadığını, üstelik Mondros Mütarekesi'ni imzalayan heyetin başında Rauf Bey'in olduğunu hatırlatılıyordu. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'yı, o sırada kumandası altında bulunan ordunun büyük kısmını esir vererek, Toros tepelerine sığınmış olmakla suçluyordu. Bu

noktada Vahidettin büyük bir yanılığ içindedir. Zira o tarihlerde bölgede elle tutulur bir kuvvet de kalmamıştı. Zaten 1918 yılı Mart ayından itibaren Yıldırım Ordular Grubu emrinde bulunan 3, 26 ve 54 tümenler lâğv edilmişti. Üstelik tam aksine, Mustafa Kemal Paşa'nın, Toros tünellerinin stratejik açıdan son derece önemli olduğunu, elde tutulması gerektiğini ve terhis işlemlerinin geciktirilmesi konusunda Harbiye Nezaretine tavsiyede bulunduğu bilinmektedir.

Bu beyannamede İzmir'in işgalinden doğan sorumluluğu, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına yükleyen Vahidettin, Damat Ferit Paşa Hükümetinden hiç bahsetmemektedir. Ülkenin başına gelen felaket ve işgallerin sorumluluğunu Mondros Ateşkes Antlaşması'nı birlikte imzalayan Rauf ve Fethi Beylere yüklemektedir.

Kuvâ-yı Milliye'ye mütemâyil kabineleri de iktidara getirdiğini ileri süren Vahidettin, Mustafa Kemal Paşa'nın hareketini de "devlete karşı isyan" olarak değerlendirmektedir. Ne var ki Dürrizâde imzasıyla yayınlanan fetvada "Padişahın haberi ve emri olmaksızın asker toplayanların, askerî iaşe ve donanım (teçhiz) bahanesiyle vergi alanların, memurin-i ilmiye ve askeriye ve mülkiyeyi hodbehot azl ve kendi hempalarını nasb ve merkez-i hilâfet ile memâlik-i mahrusanın muvasalat ve münakalât ve muhaberatını kat ve taraf-ı devletten sâdır olan evâmirin icrasını men" edenlerin öldürülmelerinin şer'an uygun olduğunu ilân ediliyordu. Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi ise, Yunanlılar'ın İzmir'e çıkmasının hemen ardından "Vatanı, dini, namusu, bayrağı korumak farzdır. Ben fetva veriyorum. Hiç bir müdafaa vasıtası olmayan bir Müslüman dahi yerden üç taş alarak düşmana atmaya mecburdur." diyordu.

Damat Ferit ise, Sivas Kongresi sırasında iktidarda iken plânladığı yeni bir kuvvet oluşturma yani Kuvâ-yı İnzibâtiye kurma çabalarını tekrar başlatıyordu. Böylece 18 Nisan 1920'de "Kuvâ-yı Milliye"nin karşısına "Kuvâ-yı İnzibâtiye" teşkilatını getirdi. Damat Ferit'in Birinci Divân-ı Harb-i Örfî başkanlığına getirdiği Nemrut lakaplı Mustafa Paşa, 1 Mayıs 1920' de Mustafa Kemal Paşa ve bazı arkadaşlarını ölüme mahkûm etti. Bunlar hakkında gıyaben verilmiş idam kararını padişah, 24 Mayıs 1920' de "Ele geçtiklerinde tekrar muhakeme edilmek" kaydıyla tasdik etmiştir. Bu arada Kuvâ-yı Milliye yanlısı birçok kumandan gıyaplarında idama mahkûm olduğu gibi, Anadolu' ya geçerek Kuvâ-yı Milliye' ye katılan pek çok subay da askerlik mesleğinden atılarak ihraç edildi.

Vahidettin, Mustafa Kemal Paşa'nın devlete karşı isyanda bulunduğu sırada kendisini "te'dip ve tenkilde" bulunmak üzere askeri kuvvet sevk etme gerekliliğini gösterdiğini itiraf etmektedir. Aynı zamanda dünürü olan ve sadaret makamına getirdiği Tefik Paşa'yı, şahsına ve makamına karşı kötü niyet besleyen "Kemalistler"e yardım etmekle suçlamaktadır. İstanbul'da güç kazanmalarına imkân sağladığını bildiği halde, bu kabine aleyhinde kamuoyunda herhangi bir kanaat oluşmadığından, iki yıldan fazla bir süre Tefik Paşa'yı makamında tutmuş olduğunu söylemektedir.

Vahidettin, başlıca üç büyük hatası olduğunu vurgulamaktadır : " Birincisi, kardeşi Sultan Reşat'tan sonra saltanat makamını kabul edişini, İkincisi, başta Damad Ferid Paşa olmak üzere Tefik, İzzet, Ali Rıza ve Salih Paşalar gibi milletin ve devletin kalburüstü isimlerine talihini bağlayarak aldanmasını, Üçüncüsü, Osmanlı Devleti'ni kuran ve halis muhlis Türk olan Osmanoğulları'nın memleketten sürgün edileceğine ve Hilafetin kaldırılacağına asla inanmak istememesini" göstermektedir.

Sultan Vahidettin'in 1925 yılında San Remo'da başyaveri Avni Paşa'ya dikte ettirdiği hatıratında da son derece ilginç noktalara değinilmektedir. Örneğin Mütareke dönemi kabinelerinin tümüne ateş püsküren Vahidettin, Ahmet İzzet, Salih, Ali Rıza ve Tefik Paşa kabineleri gibi Kuvâ-yı Milliye'ye, dolayısıyla Millî Mücadele'ye destek vermiş kabineleri Damat Ferit'le bir tutarak, bunlara inanmakla hata ettiğini söylemektedir. Bununla da yetinmeyerek ağır itham ve

hakaretlerde bulunuyordu : “ - Doğrusu, bunların memlekete hizmet edemeyeceklerine ve bana ihanette bulunacaklarına ihtimal veremedim. Altın nişanlarla taltif edilmiş, yaşlılığın, bilgeliğin ve tecrübenin ağırlığıyla iki büklüm olmuş bu şahısların popülaritesi çok yüksekti. Ruhsuz ve egoist olan bu kişiler, memlekete acımadıkları gibi, imparatorluğun içinde bulunduğu felaketin üstesinden gelme kapasiteleri olmadığını itiraf etmeyerek hükümdarlarına da, kendilerine de acımadılar.”

Ne var ki, Millî Mücadele’de çok önemli hizmetlerde bulunan, “Kuvâ-yı Millîye, meşru hakların müdafaasıdır.” Uyarısıyla Anadolu’ya her türlü desteği veren bu güzide devlet adamlarını ihanetle suçlayarak ağır hakaretlerde bulunmaktadır. Ayrıca kendisinin ifadesiyle, Ankara ile İstanbul arasında anlaşmazlığı giderebilmek için derhal lüzumlu vesileleri ittihaz edinmeye koyulan kendisi değildir. Son Osmanlı Hükümeti olan Tevfik Paşa kabinesidir. Bilhassa o kabinede bulunan, âdeta Ankara’nın emrinde bir Harbiye Nazırı olarak çalışan Ziyaeddin Paşa ve arkadaşlarıdır. Ahmet İzzet Paşa, Salih Paşa, Ali Rıza Paşa’dır. Yine bu kabine tarafından İstanbul Emniyet Müdürlüğüne getirilen ki aynı zamanda Müdafaai Millîye Teşkilatının başı olan Albay Esat (Furğaç) Bey ve daha nice isimleri hatıra gelmeyen kahramanlardır.

Mustafa Kemal Paşa’nın Görevlendirilmesi

Vahidettin, anılarında “Atatürk’ün Samsun’a çıkış kararında kendisinin de rol aldığını” söylemektedir. Kimilerine göre ise, Sultan Vahidettin, Anadolu’da millî bir kuvvet hazırlamayı düşünmüş ve bu kuvveti meydana getirmek için yakınında bulunanların telkini ile yaverlerinden Mustafa Kemal Paşa’yı geniş bir yetki ve özel bir talimatla galip devletlerin İstanbul’da bulunan temsilcilerinin bilgisi dışında, gizlice Anadolu’ya göndermiştir.

Ancak Sultan Vahidettin’in en yakınındaki kişilerden biri olan Başkâtip Ali Fuat Bey’in anılarında, Vahidettin’in böyle bir kararı olduğunu belirten, Millî Mücadele’yi planladığı umudunu veren ne bir cümlecik, ne de ufacık bir ipucu yer almamaktadır.

Vahidettin’in verdiği ileri sürülen paralarla ilgili iddia ise, hiç bir belgeye dayanmamaktadır. Örneğin Vahidettin, Mustafa Kemal Paşa’ya, Anadolu’da teşkilat yapması için 40.000 altın vermiştir. Üstelik bu paranın önemli kısmı, eskiden beri beslediği değerli yarış atlarını satmak suretiyle elde etmiştir. Oysa bir Reşat altını 7,6 gramdır. Bu da $7,6 \times 40.000 = 304.000$ gram, yani 304 kilo eder. Bu kadar altın Samsun’a vardı diyelim, oradan Havza’ya, Amasya, Erzurum, Sivas ve diğer yerlere nasıl taşındı ? Neden hiçbir hatıratında bu altınlardan bahsedilmiyor ? Halbuki Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının elinde ancak üç eski otomobil vardır. Hatta Merzifon’daki Amerikan Koleji’ne uğranılmış; yolda lâzım olacağı üzere birkaç lastik ve bir miktar da benzin alınmış, parası daha sonra ödenmek üzere bir de makbuz kestirilmiştir.

Oysa Mustafa Kemal Paşa ve karargâh mensuplarına 3 aylık maaşları, yollukları verilmiş ve ilaveten % 50 zam. Ayrıca Dahiliye Nezareti ödeneğinden verilen 1.000 lira. Nitekim kısa bir süre sonra hiç paralarının kalmadığı, Ankara’ya geçmek için 17 Aralık 1919 günü yapılan yolculuk hazırlıklarından anlaşılmaktadır. Heyetin bütün nakdi mevcudu ancak 20 yumurta, bir okka peynir ve 10 ekmek almaya yetiyordu.

Erzurum Kongresi’nden itibaren Atatürk’ün yanında görev alan Mazhar Müfit (Kansu) Bey’in anılarından, Sivas Kongresi hazırlıkları sırasında büyük para sıkıntısı çekildiği anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa’nın yanında yalnızca 800 lira kadar bir para vardı. Böylesine geniş bir kadrosu bulunan karargâhın masrafların karşılamak kolay değildi. Hatta yolculuk için bulunabilen ve pazarlığı yapılan dört araba için istenen 400 liranın temini kolay olmamıştı. Nitekim mevcut üç arabanın tamamının tenteleri yırtık, karoserleri kötüydü. Ancak parasızlık Mustafa Kemal Paşa’yı son derece

üzmüş ; bu yüzden pazarlığı yapılan arabalardan üç tanesi kiralanabilmişti.

Bu arada Vahidettin, Mustafa Kemal Paşa'yı Anadolu'ya kendilerinin gönderdiğini, ancak onun açık bir şekilde isyan ettiğini söylemektedir. Damat Ferit Paşa'nın ise, onu görevden almak ve "aklını başını getirmek" istediğini ancak başarılı olmadığını, Mustafa Kemal Paşa ile bir uzlaşma sağlaması için Tefik Paşa'yı görevlendirdiğini, onun da aynı şekilde başarısız olduğunu belirtmektedir. Başyaveri Avni Paşa'nın önerisiyle Anadolu'ya geçerek başkomutanlığı üzerine alması istenmiş, fakat Müşir Ahmet İzzet Paşa, Sadrâzam Tefik Paşa ve Ali Rıza Paşa'nın karşı çıkmasıyla bundan vazgeçmiş olduğunu söylemektedir.

Aslında Atatürk'ün Vahdettin hakkındaki ithamları, ülkeyi terk etmesi nedeniyle değil, Millî Mücadele boyunca izlemiş olduğu hatalarla dolu, anlaşılmaz bir gaflet içinde izlemiş olduğu politika nedeniyledir. Zira Türk tarihine kara bir leke olarak geçmiş olan Damat Ferit gibi bir haini beş kere sadarete getirmesi; adaletli bir sulhu gerçekleştirebileceği zannıyla İngilizlere olan aşırı güvenini bir gaflet olarak nitelemek yeterli değil midir ? İşte Büyük Atatürk'ün ifade etmek, tüm samimiyetiyle anlatmak istediği budur. Bu bakımdan o büyük insanın dile getirdiği gerçek buradadır. Yazan yapana sadık kalmalıdır; aksi takdirde ortaya çıkacak sonuç, çok şaşırtıcı, hatta çok vahim olacaktır.

Metin AYIŞIĞI

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA BOA, MV. Mazbataları, nr. 629.

BOA BEO. İİS., nr. 347035.

BOA BEO. Harbiye Giden, nr. 347778, 348629

Gazete:

Alemdar, 18 Mart 1920

İleri, 22 Mart 1920

Takvîm-i Vekâyi, 5 Nisan 1920; 13 Mayıs 1920

Vakit, 23 Nisan 1920; 25 Nisan 1920

Kitap:

Ahmet İzzet Paşa, **Feryadım I, II**, (Yay. Haz. S. İzzet Furgaç), Nehir Yay., İstanbul 1992. 1993

AŞİROĞLU, O. Gazi, **Son Halife Abdülmecid**, Burak Yayınevi, İstanbul 1992.

ATATÜRK, M. Kemal, **Nutuk (1919-1927)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2004.

AYIŞIĞI, Metin **Mareşal Ahmet İzzet Paşa, (Askerî ve Siyasî Hayatı)**, T.T.K. Yay., Ankara 1997, 172

BARDAKÇI, Murat, **Şahbaba: Osmanoğulları'nın Son Hükümdarı VI. Mehmed Vahideddin'in Hayatı, Hatıraları ve Özel Mektupları**, Dördüncü Basım, Pan Yayıncılık, İstanbul 1998

ÇETİNER, Yılmaz, **Son Padişah Vahidettin**, Milliyet Yay., İstanbul 1993

GÖKBİLGİN, Tayyib, **Millî Mücadele Başlarken**, I, Ankara 1959

KANSU, Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, II, T.T.K. Yay., Ankara 1988

KUTAY, Cemal, **İstiklâl Savaşı'nın Mâneviyat Ordusu**, Posta Kutusu Yay., İstanbul 1977

MEVLANZADE, Rıfat, **Türkiye İnkılâbının İç Yüzü**, Pınar Yay., İstanbul 1993

ÖZAKMAN, Turgut, **Vahidettin, M. Kemal ve Millî Mücadele**, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara 1997

SONYEL R. Salâhi, **Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2010, 3-4

ŞİMŞİR, Bilal, **İngiliz Belgelerinde Atatürk III**, T.T.K. Yay., Ankara 1979, s. XXXV, Belge no: 35

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, **Görüp İşittiklerim**, T.T.K. Yay., Ankara 1987

Sürelî Yayın:

AYIŞIĞI, Metin "Millî Mücadele'de Manisa", **Manisa Dergisi**, S. 7, Manisa Ekim 1994, s.3-13

ÇOLAK, M. İsmail, **"İnce Kader Çizgisinde Vahidettin"**, Tarih ve Medeniyet, S. 43, Ekim 1997, s.17

HÜLAGÜ, Metin, **"Neden Terk etti?"**, Tarih ve Medeniyet, S. 43, Ekim 1997, s. 30-33

Ansiklopedi:

KARAL, Enver Ziya, "Mehmed VI", **İslam Ansiklopedisi**, 7. Cilt, İstanbul Milli Eğitim Basımevi, 1972, s.562

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/vahidettin-padisah-vi-mehmet-1861-1926/?pdf=3283> adresinden erişilmiştir